

กัณฑ์ที่๕๗ 1 สังคหวัตถุ

วันที่ ๒๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

ทานญจ เปยฺยวชฺชญจ อตฺถจริยา จ ยา อธิ
สมานตฺตตา จ ฐมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ
เอเต โข สงฺคหา โลเก รตฺตสฺสาณิว ยายโต
เอเต จ สงฺคหา นาสฺสุ น มาตา ปุตฺตการณา
ลภเถ มานํ ปุชฺช วา ปิตา วา ปุตฺตการณา
ยสุมา จ สงฺคหา เอเต สมเวกฺขนฺติ ปญฺชิตา
ตสุมา มหตฺตํ ปปฺโปนฺติ ปาสฺสา จ ภวนฺติ เตติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถาแก้ด้วยสังคหะวัตถุ วัตถุเครื่องสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เพราะเหตุที่เราท่านทั้งหลายนั้น ทั้งเป็นคฤหัสถ์บรรพชิต อุบาสกอุบาสิกา จะอยู่บ้านก็ดีวัดก็ดี จัดได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนเหมือนกัน ควรต้องสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สงเคราะห์ซึ่งกันและกันนั้น แหละเรียกว่าสังคหวัตถุ

สังคหวัตถุ แปลว่า วัตถุเครื่องสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน จะแสดงในวันนี้ตามวาระพระบาลี คลิ่งความ เป็นสยามภาษาตามมตยาธิบาย กว่าจะยุติการลงโดยสมควรแก่เวลา

เริ่มขึ้นแห่งพระสูตรนี้

ทานญจ เปยฺยวชฺชญจ อตฺถจริยา จ ยา อธิ

แปลเป็นสยามภาษา ทานการให้ก็ดี พุทธวาจาไพเราะก็ดี ประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่กันและกันก็ดี ๓ อย่างนี้ เรียกว่า สังคหวัตถุ

สมานตฺตตา จ ฐมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ

ความประพฤติตนให้สม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ ตามสมควร

เอเต โข สงฺคหา โลเก รตฺตสฺสาณิว ยายโต

ความสงเคราะห์ในโลกเหล่านี้แล เป็นประหนึ่งว่าลิ้มสลักของรดอันไปอยู่

เอเต จ สงฺคหา

ความสงเคราะห์ทั้งหลายเหล่านี้ไม่พึงมีไฉรั

น มาตา ปุตฺตการณา

มารดา บิดาย่อมไม่ได้รับความนับถือและบูชาเพราะเหตุที่ตนมีบุตร

ยสุมา จ สงฺคหา เอเต สมเวกฺขนฺติ ปญฺชิตา

เพราะเหตุใด บัณฑิตพิจารณาเห็นซึ่งความสงเคราะห์ทั้งหลายเหล่านี้

ตสุมมา มหุตต์ ปบุโปนุติ

เพราะเหตุนั้น บัณฑิตจึงถึงซึ่งความเป็นใหญ่

ปาส์สา จ ภวนุติ เตติ

บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมเป็นผู้ที่ควรนับถือด้วยประการดังนี้

นี้เนื้อความของพระบาลีในสังคหวัตถุ แปลความเป็นสยามให้ความเท่านี้ ต่อจากนี้จะอธิบายขยายความเป็นลำดับไป

เรียงเนื้อความออกจากบาลีเป็นภาษาไทยเสียชัดๆ ก่อน ตั้งแต่ตอนก่อนว่า

ทานการให้ประการหนึ่ง ความพุดไพเราะประการหนึ่ง ความประพฤติให้เป็นประโยชน์กันและกันใน
โลกนี้ ประการหนึ่ง

ความเป็นคนมีตนสม่าเสมอในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ ตามสมควร ความสงเคราะห์ในโลกเหล่านี้แล
เป็นประหนึ่งว่าลิมสลักของรถอันไปอยู่ณนั้น ถ้าว่าความสงเคราะห์เหล่านั้นไม่มีแล้วไซ้ มารดาบิดา
ย่อมไม่ได้ความนับถือและบูชาเพราะเหตุที่ตนมีบุตร

เพราะเหตุนั้น บัณฑิตทั้งหลายเห็นเสมอซึ่งความสงเคราะห์เหล่านี้ เหตุนี้จึงถึงซึ่งความเป็นใหญ่

บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมเป็นผู้ที่ควรนับถือด้วยประการดังนี้

นี้เนื้อความเป็นสยามแท้ ต่อไปนี้จะอธิบายขยายความเป็นลำดับไป

ทาน การให้นี้เป็นนโยบายของบัณฑิตทั้งหลายแต่ไหนแต่ไรมา คนมีปัญญาแล้วก็ต้องให้ทาน

ถ้าคนโง่แล้ว เห็นว่าสิ้นไปหมดไป

ถ้าว่าคนมีปัญญาแล้ว เห็นว่ายิ่งให้ยิ่งมียกใหญ่ เห็นแก่อย่างนี้แหละ

ทางไหนจะผิดจะถูกกันนะ การให้

ลองดูซิ แต่ว่าเป็นเหมือนกันเสมอหรือการให้นี้เป็นประโยชน์จริงๆ ให้ทุกคน แต่การให้นั้นแคบกับ
กว้างเท่านั้น

การให้แคบๆ

ให้แก่ตัวเอง

ให้แก่สามีภรรยา

ให้แก่ครอบครัว

ให้แก่ลูกหญิงลูกชายของตนเอง

นอกจากนั้นไม่ให้ กลัวหมด กลัวเปลือง กลัวสิ้นไป นี้ให้กลัวหมด กลัวสิ้นอย่างนี้

พวกที่เห็นกว้างออกไป ว่าเราให้ซึ่งกันและกัน ในสามีภรรยา ในบุตรและธิดา ถ้าว่าให้สามี สามีก็
ยินดีด้วย

ให้ภรรยา ภรรยาก็ยินดีด้วย

ถ้าให้แก่บุตรและธิดาๆ ก็ยินดีด้วย

ถ้าจะให้มากเข้าไปกว่านี้ กลัวสิ้น กลัวหมด กลัวเปลือง

นี่ความเห็นแคบๆ อย่างนี้ ได้รับความเคารพนับถือบูชาเฉพาะครอบครัวของตัวเองเท่านั้น

ถ้าไม่ให้เล่า ไม่ได้รับความเคารพนับถือบูชาทีเดียว ให้กว้างออกไปกว่านั้น กว้างออกไปเที่ยว เท่าใด

เขาก็นับถือตนดูกับมารดาบิดากว้างออกไปเท่านั้น

การกว้างออกไปเช่นนั้นได้ประโยชน์อะไรหรือ

ให้แคบๆ วงแคบๆ ได้ประโยชน์หรือ แต่น้อย

ไม่เหมือนให้กว้างออกไป ให้กว้างออกไปประโยชน์มาก ประโยชน์มากนัก

ในทางพุทธศาสนาก็เช่นนั้น ชอบให้ในการกว้างๆ ไม่ชอบให้ในการแคบๆ

การให้แคบๆ ดีเหมือนกัน แต่ว่าได้น้อย ไม่เหมือนกว้างๆ ออกไป

ตั้งมารดาบิดาให้แก่บุตร ภรรยาสามีให้แก่กันและกัน ในครอบครัวกันและกัน ให้แล้วมุ่งบุตรในกันและ

กัน ให้ลูกหญิงลูกชายก็เพื่อให้ปฏิบัติตนต่อไป พอลงได้ดำรงตระกูลของตนต่อไป ก็มุ่งเท่านั้น

เมื่อให้บุตรและธิดาได้เท่าไรให้ไป เขาก็ปฏิบัติตามหน้าที่ผู้ได้รับแล้ว ความให้ชนิดนี้ในทางโลก ก็แคบ

ยิ่งทางศาสนาก็ให้ดูเดียวกัน เฉพาะพระเณรที่ชอบใจ ที่รู้จักเป็นเครือญาติของตน ที่เป็นที่สนิทชิด

ชอบกับตน ถ้าหากว่าคนนั้นไม่ให้ เห็นว่าจะมากเกินไป

ให้เพียงเท่านั้นก็ได้ประโยชน์เหมือนกัน แต่ว่าแคบ

ทางพุทธศาสนายินดีในการให้กว้างๆ

ทางโลกละก็ดูเดียวกัน ถ้าให้กว้างๆ ออกไป

จะเป็นชวานาก็กว้างขวาง

จะเป็นชาวสวนก็กว้างขวาง

จะเป็นพ่อค้าแม่ค้าก็กว้างขวาง

จะเป็นคนพลเรือนใดๆ ก็กว้างขวาง

ยิ่งคนปกครองก็ยิ่งกว้างขวางออกไป

จำเป็นต้องให้กว้างออกไปทีเดียว

ชื่อเสียงก็กว้างออกไป หน้าที่ก็กว้างออกไป

การให้นั่นแหละเป็นข้อสำคัญนัก ไม่ต้องไปขอไปร้องใคร ทำอะไรสำเร็จหมดด้วยการให้

แต่ว่าต้องฉลาดให้

ถ้าโง่ให้ยิ่งจนใหญ่

ถ้าฉลาดให้ ยิ่งให้ยิ่งรวยใหญ่ มันเป็นอย่างนี้ ต้องฉลาดให้อย่างนี้

เพราะฉะนั้น ทานบุญ จ ทานเป็นวัตถุสำคัญสำหรับสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

เราเกิดมาในมนุษยโลก หญิงชาย คฤหัสถ์ บรรพชิตไม่ว่า เกิดมาต่างคนต่างมีตัวเปล่าๆ มีแต่บุญกุศล พิทักษ์รักษามา มาแสวงหาทรัพย์สมบัติ ได้เขตสำหรับในโลกนี้ ก็ยอมเฉลี่ยซึ่งกันและกัน ตามมีตาม จะเฉลี่ยได้ ตาม สามารถที่จะทำได้เฉลี่ยได้ สามารถจะทำได้เพียงแค่นั้น ก็ทำไปแต่เพียงนั้น

อย่าให้เกินกำลังกว่าตัว อย่าให้เดือนร้อน ทำพอสมควรแก่การ เพราะเราไม่มานานเท่าได้นัก ก็จะต้องลาโลกนี้ ผ่านโลกนี้ไป ไปโลกอื่นอีกต่อไป

การให้สำเร็จที่เป็นอรรถภาพที่เป็นมนุษย์นี้ เมื่อพ้นอรรถภาพมนุษย์นี้เสียแล้ว ก็ไม่ได้ให้กัน ให้กันไม่ได้ ไปเป็นรูปพรหม ให้กันไม่ได้

ไปเป็นอรุปรหม ให้กันไม่ได้

ทุกชั้นไปของสมบัติทิพย์ก็มีด้วยกันทั้งสิ้น

ไปนิพพาน ก็ให้กันไม่ได้

ให้กันได้แต่เฉพาะเป็นมนุษย์นี้เท่านั้น ที่ให้กันได้

เป็นสัตว์เดรัจฉาน ให้กันไม่ได้

เป็นเปรตอสุรกาย ให้กันไม่ได้

เป็นสัตว์นรก ให้กันไม่ได้

ให้กันได้เฉพาะแต่ในมนุษย์นี้เท่านั้น

เขว่าการให้นี้มีผลมากมายนัก มีฤทธิ์เดช ถ้าให้เสียมากๆ ให้เสียเต็มศรัทธาสามารถแล้ว ให้มากๆ เสียแล้ว ชาติใดๆ ไปเป็นคนมากเป็นคนกว้างขวาง ต้องเป็นคนปกครองกว้างขวางใหญ่โตออกไป

การให้นี้ให้สำเร็จประโยชน์ถึงเจ้าจักรพรรดิธิราช

เป็นเจ้าจักรพรรดิธิราชบ้าง

ต่ำลงมากกว่านั้น เป็นมหาราชาธิราชบ้าง ปกครองประเทศทั้งหมดชมพูทวีป

หรือย่อยลงกว่านั้นเป็นพระยาประเทศราช เหมือนยังกับชมพูทวีปเวลานี้ เป็นแต่เพียงพระยาประเทศราชเท่านั้น

ทุกๆ ประเทศมีเจ้าแผ่นดินปกครองเป็นพระเจ้าประเทศราชทั้งนั้น

ยังลดลงกว่านั้นเป็นผู้ปกครอง เป็นประธานชั่ว ๔ ปีๆ เท่านั้น เล็กเป็นพระยาประเทศราชเสียแล้ว ถึงกระนั้นก็ยังมิพระยาประเทศราชอยู่แต่ว่าอยู่ใต้กฎหมาย

นี้บุญวาสนาลดหย่อนผ่อนลงมาถึงขนาดนี้ ก็ต้องสำเร็จได้ด้วยทำให้

เป็นเศรษฐี มหาราชก็สำเร็จด้วยทานการให้

เป็นคหบดีมหาศาล มีทรัพย์สมบัติ บริวาร ข้าทาสบริวาร ก็สำเร็จด้วยการให้ ถ้าไม่ให้ ไม่สำเร็จอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นการให้ ถ้าอยากมีสมบัติยิ่งใหญ่มหาศาลละก็ ต้องอุทิศส่ำห้ำเพ็ญทาน บริจาคทาน นี้ได้ชื่อว่า ทานบุญ จ ทานการให้

เปลี่ยวขุขณจ เมือเป็นผู้มีพวกรมากถึงขนาดนั้นเข้าแล้ว ต้องมีวาจาไพเราะ อ่อนหวาน พุดเพราะ พุดเป็นประโยชน์

พุดแล้วผู้สดับตรับฟังรักใคร่ดูดีตั้งใจ ไม่อยากออกไปห่าง อยากเข้ามาอยู่ในที่ใกล้ อยากจะสนิทชิดชมด้วยเสมอไป เพราะการพุดอันนั้นเป็นตัวสำคัญนัก

ถ้าว่าหัดวาจาไพเราะเสียในชาตินี้ ชาติต่อๆ ไป วาจาของตนศักดิ์สิทธิ์ จะพุดอะไรสำเร็จกิจหมดทุกอย่าง

ถ้าใช้วาจาหยาบ ก็เท่ากับวาจาจอบตัวเอง

ในชาตินี้ก็ดี วาจาหมดอำนาจหมดสิทธิ์ ไม่มีอำนาจอะไร พุดไปก็เท่ากับไม่ได้พุด

พุดอะไรเป็นไม่สำเร็จ เพราะวาจาของตน ไม่ได้บำเพ็ญกุศลทางวาจาไว้

ถ้าบำเพ็ญกุศลทางวาจาไว้แล้ว กล่าววาจาใด วาจาศักดิ์สิทธิ์ นี้ไม่ได้เป็นของพอดีพอร้าย

เรื่องวาจาศักดิ์สิทธิ์นี้ เมื่อครั้งสมเด็จพระบรมศาสดาสตฺ์ดับขันธปรินิพพานแล้ว กษัตริย์ทั้งหก

พระนคร เจ็ดพระนคร แปดพระนคร ทั้งหกพระนครเกิดประหารซึ่งกันและกัน จะรบกันยกใหญ่

เมื่อครั้งแย่งพระบรมธาตุกันนั้น ไม่มีใครสามารถมีวาจาศักดิ์สิทธิ์จะเปลื้องความในครั้งนั้นได้

มีพราหมณ์ผู้หนึ่งท่านโพนพราหมณ์ เข้าไปมีวาจาศักดิ์สิทธิ์ขึ้นในที่นั้น ห้ามพุทธกิจในการแย่ง

พระบรมธาตุในครั้งนั้นสำเร็จได้

นั่นเพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยวาจาของท่านพราหมณ์อันศักดิ์สิทธิ์ วาจาศักดิ์สิทธิ์นั้นแหละท่านได้

สร้างวาจาไพเราะของท่านไว้

ถ้ากษัตริย์ผู้ใดคือว่าผู้ใดได้ฟังเข้าแล้วจะอ่อนน้อมตามวาจาของท่าน เป็นเช่นนี้เพราะสร้างวาจาที่ดี

ของท่านไว้ สร้างวาจาที่ไพเราะอ่อนหวานไว้

ถ้าใครต้องการวาจาศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ ต้องพยายามห้ามวาจาทุจริตเสีย ให้มีวาจาสุจริตอยู่ร่ำไป เมื่อ

กล่าวขึ้นแล้ว เป็นประโยชน์แก่ตนบ้าง ประโยชน์แก่คนอื่นบ้าง เป็นประโยชน์ทั้งตนบุคคลอื่นได้

วาจาไม่เป็นประโยชน์แล้วเสียเวลา พวกที่พุดวาจาพล่อยๆ เอาเรื่องเอาราวไม่ได้

วาจาเหลวไหลชนิดนี้ ฆ่าวาจาของตัวเอง ทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของตัวเอง ไม่มีใครทำให้

นี้ต้องอุตสาห์แก้ไขวาจาของตน ให้เป็นวาจาที่ไพเราะอ่อนหวานอยู่ร่ำไป

นี้เป็นประโยชน์แก่ตนด้วย

เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นด้วย

เป็นทั้งประโยชน์แก่กันและกัน

ประพฤติให้เป็นประโยชน์ในโลกนี้ หรือประพฤติเป็นประโยชน์ในกันและกัน ในเพื่อนมนุษย์ก็ดี หรือกับ

สัตว์เดรัจฉานก็ดี ประพฤติให้เป็นประโยชน์ทีเดียว

ลักษณะที่ประพฤติให้เป็นประโยชน์เป็นอย่างไร

การประพฤติให้เป็นประโยชน์ ทำอะไรให้เป็นตัวอย่างดีทั้งนั้น

จะทำสิ่งใดด้วยกายทุกอย่าง ให้เป็นตัวอย่างดีของเพื่อนมนุษย์ ให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์

จะพูดสิ่งไรด้วยวาจาแล้ว ล้วนแต่ให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ให้ได้ผลแก่เพื่อนมนุษย์ ให้เป็นตัวอย่างแก่เพื่อนมนุษย์

การประพฤติทั้งกายทั้งวาจา เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ แล้วทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะเป็นการทำลายตนใครใกล้เคียงก็แก้ไข

มนุษย์ที่ทำนานันให้ได้ผลเกิดสุข ให้ได้ผลดีเป็นลำดับขึ้นไป

การทำสวนก็ดี ใครอยู่ใกล้เคียงเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำเป็นตัวอย่าง ให้เป็นประโยชน์ดีแก่เพื่อนมนุษย์ แก่เพื่อนฝูงที่ใกล้เคียงกัน

หรือจะค้าขายก็ดี ผู้ที่ค้าขายใกล้เคียงกัน ให้เป็นประโยชน์แก่พวกที่ค้าขายใกล้เคียงกัน

นี้ได้ชื่อว่าประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ เมื่อประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แล้ว แก้ไขตัวเองไม่ให้มีตำหนิจะเป็นภิกษุก็เป็นภิกษุที่ดีทีเดียว

จะเป็นสามเณรก็เป็นสามเณรที่ดีทีเดียว

จะเป็นอุบาสกก็เป็นอุบาสกที่ดีทีเดียว

จะเป็นอุบาสิกาก็เป็นอุบาสิกาที่ดีทีเดียว

เป็นตัวอย่างได้เช่นนี้ ได้ชื่อว่า อุตถจริยา ประพฤติตนให้เป็นกระสวน เป็นกระสวนนั้นเป็นอย่างไร

ขอฟ้า เขาทำขอฟ้าเขามีกระสวน เอากระสวนนั้นมาคาดเข้าแล้ว ทำตามรูปกระสวนนั้นเป็นขอฟ้าได้

ประพฤติดีให้เป็นตัวอย่าง เขาเพียรทำสิ่งใดเป็นตัวอย่างมาแล้ว ก็เพียรเอาสิ่งนั้นเข้ามาทำ มาเป็นแบบแปลนเป็นตัวอย่างต่อไป ประพฤติตนให้เป็นแม่พิมพ์ พ่อพิมพ์นั้น เป็นตำราทีเดียว

ตำราพ่อพิมพ์แม่พิมพ์พระเหมือนพ่อพิมพ์รูปต่างๆ สวยงามทุกสิ่งทุกประการนั้น ได้ชื่อว่าเป็นผู้ตามประพฤติดีเป็นประโยชน์ ประพฤติเป็นประโยชน์ อย่างนี้แหละ เรียกว่าสังคหวัตถุ วัตถุเครื่องสงเคราะห์แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันทุกถ้วนหน้า

ประพฤติดีได้อย่างนี้ ทำตามพ่อ ให้ทาน กล่าววาจาไพเราะ ประพฤติดีให้เป็นประโยชน์ในกันและกัน หรือในโลกนี้ทั้งหมด ปราภฏดังนี้

เมื่อประพฤติดีได้ดังนี้แล้ว เรียกว่าความเป็นผู้มีมิตนเสมอ

มิตนเสมอเป็นอย่างไร ในธรรมนั้น ในบุคคลนั้นๆ

เมื่อมาประพฤติดีเป็นภิกษุ ประพฤติสม่ำเสมอในธรรมที่เป็นภิกษุ

ประพฤติดีเป็นสามเณรสม่ำเสมอในธรรมที่เป็นสามเณร

เมื่อเป็นอุบาสกอุบาสิกา ประพฤติสม่ำเสมอในธรรมที่เป็นอุบาสกอุบาสิกา

อยู่ในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ เป็นภิกษุเข้าหมู่ได้ ไม่กระทบกระเทือนใครเลย เป็นสามเณรเข้าหมู่ได้ สามเณรใด ไม่กระทบกระเทือนสามเณรหมู่นั้นเลย

เป็นอุบาสก เข้าไปในอุบาสกใด ไม่กระทบกระเทือนอุบาสกผู้นั้นเลย

เป็นอุบาสิกาเข้าไปในหมู่อุบาสิกาใด ไม่กระทบกระเทือนอุบาสิกานั้นเลย

นี้ได้ชื่อว่า สม่่าเสมอในบุคคลนั้น สม่่าเสมอทีเดียว ถ้าประพฤติดีได้ขนาดนี้ ได้ชื่อว่า นั้นแหละเรียกว่า

สงเคราะห์ซึ่งกันและกันละ

ถูกหลักตามวาระพระบาลีดังแสดงมาแล้วละ เมื่อประพจน์ได้อย่างนี้ เรียกว่า สังคหัตถ์
สังคหัตถ์ในโลกเรานี้แล ในโลกต้องประพจน์ ๓ ประการนี้ การที่ทำอย่างนี้เป็นสังคหัตถ์สำคัญมาก
เมื่อประพจน์ได้ดังนี้แล้ว เหมือนดั่งลิ่มสลักของรถ ที่ไถแล่นไปในหนทางของรถ ใกล้เคียงไม่ว่า รถมัน
คุมกันอยู่เป็นรถอยู่เสมอ ไม่เคลื่อนในความเป็นรถ ไม่ปรักหักพังแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ไปได้เป็นปกติดี
จะเป็นรถส่วนตัวก็สะดวก จะเป็นรถโดยสารก็สะดวก ทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะอาศัยลิ่มสลักนั้น ไม่
เคลื่อนไม่หลุดจากกัน

เมื่อเป็นเช่นนั้น มารดาบิดาที่ได้ความบูชา และได้ความนับถือจากบุตรและธิดา เพราะตนมีบุตรต้อง
ประพจน์สงเคราะห์อย่างนี้ให้

ถ้าให้มีการพูดอ่อนหวาน ต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ เป็นตัวอย่างของลูกหญิงลูกชายต่อไป ถ้าเป็น
เช่นนี้ลูกหญิงก็นับถือ ลูกชายก็นับถือ

ถ้าว่าไม่เป็นดังนี้ ลูกหญิงก็ไม่นับถือ ลูกชายก็ไม่นับถือ ที่อาศัยนับถือก็เพราะสังคหัตถ์เท่านั้น
เพราะฉะนั้น ความนับถืออันนี้ที่เกิดจากลูกหญิงลูกชาย ก็เพราะบิดามารดาเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา
เป็นบัณฑิตชาติในการประพจน์สังคหัตถ์นี้สมด้วยบาลีท่านชี้ว่า

บัณฑิตชาติผู้ประกอบด้วยความฉลาด ดำเนินด้วยคฤของปัญญา มาพิจารณาเห็นความสงเคราะห์
เหล่านี้เข้าแล้ว ก็ประพจน์ตามความเห็นอันนั้น เพราะเหตุนี้จึงถึงซึ่งความเป็นใหญ่

ที่เขา นับถือเชิดชูบูชา ก็เพราะสังคหัตถ์นี้

ถ้าไม่ถูกสังคหัตถ์ เขาไม่นับถือ เขาไม่บูชา

ถ้าว่าคนมีปัญญาสอดส่องมอง เข้าเนื้อเข้าใจในแนวปฏิบัติเช่นนี้ได้

จะเป็นภิกษุอยู่ในหมู่ภิกษุ ก็ต้องเป็นใหญ่ในหมู่ภิกษุนั้น

จะเป็นสามเณร ก็ต้องเป็นใหญ่ในสามเณรนั้น

จะเป็นอุบาสก ถ้าประพจน์ถูกหลักนี้เข้า ก็ถึงซึ่งความเป็นใหญ่ในอุบาสกนั้น

จะเป็นอุบาสิกา ประพจน์ถูกหลักนี้เข้า ก็เข้าถึงซึ่งความเป็นใหญ่ในอุบาสิกานั้น

เพราะเหตุว่าถูกสังคหัตถ์เข้า ถ้าไม่ถูกสังคหัตถ์เช่นนี้ อย่างว่าแต่ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาเลย
ลูกหญิงลูกชายก็ไม่นับถือตัว เพราะประพจน์ไม่อยู่ในสังคหัตถ์ ผิดสังคหัตถ์ไป ด้วยเหตุนี้ ลูกหญิง
ลูกชายก็ ดิเตียนตัว เพราะประพจน์ไม่ถูกสังคหัตถ์

ถ้าถูกสังคหัตถ์ ย่อมถึงซึ่งความเป็นใหญ่ ควรได้ความสรรเสริญแท้ ย่อมเป็นผู้ที่น่าสรรเสริญ ว่าเป็น
ตัวอย่างของคนดีในโลกนี้

บัณฑิตชาติผู้ฉลาดขนาดนี้ ประพฤติตนได้ความสรรเสริญเช่นนี้ แม้จะอยู่ในโลกนี้ ก็ได้รับความเป็นสุขในโลกนี้ แม้ไปในโลกอื่น ก็ประพฤติถูกหลักนี้ เป็นแนวปฏิบัติเช่นนี้ก็ได้รับความนับถือในโลกอื่นต่อไป ไม่ว่าชาติไหนภาษาไหน ไม่ว่าโลกไหน ประพฤติถูกหลักนี้แล้ว ก็เป็นที่บูชาทั้งนั้น

เหตุนี้ต้องประพฤติสม่ำเสมอ จะประพฤติลุ่มๆ ดอนๆ ไม่ได้ เหมือนความเป็นพ่อเป็นแม่กัน ต้องปกครองลูกหญิงลูกชายสม่ำเสมอ ลุ่มๆ ดอนๆ ไม่ได้ สม่ำเสมอตามสมควร นี้ได้ชื่อว่า ถึงซึ่งความเป็นใหญ่จริงอย่างนี้

เพราะว่าตนประพฤติถูกสังคหวัตถุ

ในสังคหวัตถุนี้ ไม่ใช่แต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ในศาสนาไหนก็ช่าง ในชาติไหนภาษาไหนก็ช่าง ก็ย่อมได้รับความนับถือดุจเดียวกันในโลกอยู่อย่างเสมอไป

เมื่อเข้าใจหลักอันนี้แล้ว ดัดแปลงแก้ตัวกันเสียใหม่ ว่าประพฤติดูอยู่นี้ มีการให้กันหรือเปล่า ไม่มีสังคหวัตถุ ความเป็นใหญ่ก็ไม่มี

พูดวาจาไพเราะในกันและกันนะ เป็นของที่เรทำบ้างหรือเปล่า

หรือพูดแต่คำหยาบช้าในกันและกัน ถ้าพูดคำหยาบช้าในกันและกัน เลิกพูดคำหยาบช้า พูดไพเราะในกันและกัน กลับเสียใหม่

ประพฤติตนเป็นประโยชน์ในกันและกันมีอยู่บ้างหรือเปล่า

ถ้าวยังไม่เป็นประโยชน์ในกันและกัน ก็กลับใจเสีย ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ในกันและกัน

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ถ้าปราศจากสมบัติมนุษย์ ใช้สมบัติมนุษย์ไม่เป็น ก็เพราะปราศจากสังคหวัตถุ ไม่มีสังคหวัตถุ

ถ้ามีสังคหวัตถุตั้งนี้แล้ว มนุษย์คนใดชั่วไม่มีเข้ามาใกล้ ใช้ได้ทุกคน เป็นสมบัติมนุษย์ของตัวทุกคน เป็นคนดีหมด

ทำไมเป็นคนดีหมดละ เพราะสังคหวัตถุ ต้องฉลาดในสังคหวัตถุ

เมื่อขาดอะไร ให้

ขาดผ้านุ่ง ให้ผ้านุ่งเสีย

ขาดผ้าห่ม ให้ผ้าห่มเสีย

ขาดข้าวปลาอาหารที่จะมาบริโภคในวันหนึ่ง ก็ให้เสีย ให้ทาน

แล้วก็พูดไพเราะ เมื่อได้ฟังถ้อยคำสำเนียงแล้วก็ไม่จากไปเลย อยากอยู่ใกล้ทีเดียว อยากรับใช้รับสอยที่เดียว

นี่เพราะสังคหวัตถุการช่วยเหลือซึ่งกันและกันละเป็นสำคัญ

การพูด ไม่ใช่วาจาอันนั้นอันนี้ละนะ คำก็ได้ ก็เป็นวาจาไพเราะเหมือนกัน จะดำไม่ให้ชั่ว ให้ทำดีเสีย พ่อคำลูกก็ไม่ให้ทำชั่วอย่างนี้แหละ

นั่นแหละเป็นวาจาไพเราะของพ่อแม่ ที่ลูกได้ฟังเลยเลิกความชั่ว นั่นแหละเป็นวาจาไพเราะของพ่อแม่

ที่พ่อแม่ได้ทำแล้ว กลับตัวเป็นประพตติ

นี่เป็นสังคหวัตถุอย่างนี้ ประพตติให้เป็นประโยชน์นะ ทำอะไรให้ทำดั่งนั้นดั่งนี้ ให้เห็นตัวอย่าง

เมื่อเห็นตัวอย่างแล้วนั้น สำคัญที่จะเลี้ยงตัวของตัวได้ แก่ไขแฉะน้ำให้ เวลามีโอกาสแนะนำสั่งสอนตักเตือนให้ ดั่งนี้ให้เห็นตัวอย่าง ชี้ตัวอย่างให้ดู ดั่งนี้ได้ชื่อประพตติให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อยู่ในปกครองของตน

เมื่อประพตติตนเช่นนี้ ได้ชื่อว่าเป็นเนติแบบแผนอันดีของกุลบุตรกุลสตรีต่อไปในภายหน้า

เหตุนี้ ตำรับตำราจึงวางไว้เป็นเนติแบบแผนในพระพุทธศาสนา ถึงแม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปเป็นกาลช้านาน เมื่อเราประพตติถูกหลักฐานเข้าเช่นนี้ เหมือนพระองค์มีพระชนมอยู่ ได้สั่งสอนเราต่อหน้าต่อตา

เราจะประพตติถูกหลักเจริญเช่นนี้ได้ ถ้าถูกหลักเจริญเช่นนี้แล้ว ไม่ต้องไปสงสัย

เป็นภิกษุจะทำบุญทำกุศลอันใด ประพตติสิ่งใด

เป็นสามเณรจะกระทำกองการกุศลอันใด ทำความดีอันใด ทำได้อย่างใหญ่โต

อุบาสก อุบาสิกาก็ดูเดียวกัน กระทำการกิจการอันใด ทำได้ใหญ่โตทั้งนั้น ไม่ขาดตกบกพร่องแต่อย่างหนึ่งอย่างใด

เพราะสังคหวัตถุนี้มีเต็มที ทำได้อย่างใหญ่โตทั้งนั้น ไม่ขาดตกบกพร่องแต่อย่างหนึ่งอย่างใด

เหตุนี้ตามวาระพระบาลี ที่คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา

เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมเนียมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบ

สทา โสตถิ ภาวนตุ เต ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า ด้วยอำนาจสัจวาจาที่ได้อ้างธรรมเนียมเทศนามาทุกประการ

วันนี้ตัวอย่างเป็นหลักประธาน ท่านผู้เป็นเจ้าของภาพได้ถวายทาน ไม่ใช่เป็นคนมั่งมีนะ เลี้ยงพระประจำได้

ทุกปี ไปถึงบ้านเก็บลูกตุ้มลอยน้ำ เก็บเอาทิ้งไว้เป็นกองใหญ่ๆ ฟินอันหนึ่งอันใดก็เก็บขึ้นมากองๆ ไว้

กองไว้มากๆ ถึงเวลาเขาต้องการ เขาก็มาเหมาเอาไป กองหนึ่ง ๕๐ บาท ๕๐ บาท ๘๐ บาท ๑๐๐

บาท ๒๐๐ บาท ตามกองใหญ่กองเล็ก ได้หาเงินอย่างนี้ แยกหาเงินมาเลี้ยงพระประจำได้ทุกปีๆ

ที่เจ้าภาพเลี้ยงพระวันนี้นะ มีอำนาจแปลกประหลาดนัก ประพตติสังคหวัตถุเช่นนี้ เงินทองก็หาได้ง่าย

หาได้สะดวก ใกล้เคียงจะไม่มี ก็เอาละคิดถึงว่าวันนี้จะได้เงินที่ไหนมาเลี้ยงพระละ เงินจะไม่พอ เอาคน

โน้นบ้างคนนี้บ้าง เขาก็สงสาร เขาก็รักใคร่ เขาก็นับถือบูชา ขวนใจใครๆ เขาก็เข้าหุนด้วย ได้เลี้ยงพระ

ทุกปี อัจฉรย์นักทีเดียว

ทำอย่างนี้ได้ชื่อว่าเทกระเป่าทำทุกที่ไป แต่ว่าเห็นจะไม่ข้ามชาติละ ต้องร่ำรวยในชาตินี้ละ ด้วยสัง

ทานที่บันดาลให้ เผื่อแผ่ แก่ไข ไม่ต้องไปเกี่ยวของสมบัติ ไม่ต้องไปสงสัยเถิด

ไม่เสียที่เป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ได้ทำเช่นนี้ถูกเป้าหมายใจดำของพระพุทธศาสนา ถูกสังคหวัตถุทีเดียว ถึงวันนี้ได้เป็นโยมของพระเณร พระเณรมีเท่าไร อุบาสก อุบาสิกา มีเท่าไร วันนี้เจ้าของทานเป็นแม่ตลอดวัน เลี้ยงตลอดวันตลอดคืนเป็นแม่ทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นพระเณรท่านจึงได้เรียกว่าโยม ผู้ชายก็เรียกว่าโยมผู้ชาย ผู้หญิงก็เรียกว่าโยมผู้หญิง พ่อผู้หญิงแม่ผู้หญิงนั่นเอง

เพราะเลี้ยงดูด้วยสังคหวัตถุ คือ ทานการให้ ทานการให้นั่นเอง ประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนกัน ดังนี้

ที่ชี้แจงแสดงมานี้พอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวฺชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้น จนอวสานนี้

สทา โสตุถิ ภาวนตุ เต ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า

อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลาสมมุติยุติธรรมิกถา โดยอรรถนิยามความเพียงเท่านี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้